

ДОБРИ ВОЙНИКОВ

Криворазораната цивилизация

САТИРИЧНА ПИЕСА
В ПЕТ ДЕЙСТВИЯ

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Добри Войников, *автор*

© Мартин Чорбаджийски, *редактор*

© Станимира Вътева, *отговорен редактор*

© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

„БИ 93“ ООД

София, 2021 г.

ISBN: 978-619-7496-80-2

ДОБРИ ВОЙНИКОВ

Криворазораната цифрелизация

САТИРИЧНА ПИЕСА
В ПЕТ ДЕЙСТВИЯ

София
2021

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	
КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ	
СМЕШНА ПОЗОРИЩНА ИГРА	
ВЪ ПЕТЪ ДЕЙСТВИЯ ОТЪ Д. П. ВОЙНИКОВА	11
ДЕЙСТВИЕ ПЪРВО	21
ЯВЛЕНИЕ I	21
ЯВЛЕНИЕ II	27
ЯВЛЕНИЕ III	29
ЯВЛЕНИЕ IV	31
ЯВЛЕНИЕ V	35
ЯВЛЕНИЕ VI	37
ЯВЛЕНИЕ VII	39
ЯВЛЕНИЕ VIII	45
ЯВЛЕНИЕ IX	47
ЯВЛЕНИЕ X	49
ЯВЛЕНИЕ XI	51

ЯВЛЕНИЕ XII	53
ДЕЙСТВИЕ ВТОРО	55
ЯВЛЕНИЕ I	55
ЯВЛЕНИЕ II	59
ЯВЛЕНИЕ III	65
ЯВЛЕНИЕ IV	67
ЯВЛЕНИЕ V	69
ЯВЛЕНИЕ VI	71
ЯВЛЕНИЕ VII	73
ЯВЛЕНИЕ VIII	77
ЯВЛЕНИЕ IX	83
ДЕЙСТВИЕ ТРЕТО	85
ЯВЛЕНИЕ I	85
ЯВЛЕНИЕ II	87
ЯВЛЕНИЕ III	91
ЯВЛЕНИЕ IV	93
ЯВЛЕНИЕ V	95

ЯВЛЕНИЕ VI	99
ЯВЛЕНИЕ VII	103
ЯВЛЕНИЕ VIII	105
ЯВЛЕНИЕ IX	107
ЯВЛЕНИЕ X	109
ДЕЙСТВИЕ ЧЕТВЪРТО	113
ЯВЛЕНИЕ I	113
ЯВЛЕНИЕ II	115
ЯВЛЕНИЕ III	117
ЯВЛЕНИЕ IV	121
ЯВЛЕНИЕ V	123
ЯВЛЕНИЕ VI	125
ЯВЛЕНИЕ VII	129
ЯВЛЕНИЕ VIII	131
ЯВЛЕНИЕ IX	133
ЯВЛЕНИЕ X	135
ЯВЛЕНИЕ XI	137

ЯВЛЕНИЕ XII	139
ЯВЛЕНИЕ XIII	141
ЯВЛЕНИЕ XIV	145
ЯВЛЕНИЕ XV	149
ДЕЙСТВИЕ ПЕТО	153
ЯВЛЕНИЕ I	153
ЯВЛЕНИЕ II	155
ЯВЛЕНИЕ III	159
ЯВЛЕНИЕ IV	163
ЯВЛЕНИЕ V	165

Прегговор
КРИВОРАЗБРАНАТА
ЦИВИЛИЗАЦИЯ

СМЕШНА ПОЗОРИЩНА
игра въ
петъ действія
отъ Д. П. Войникова¹

Подобен на маловръстно дете, нововъзрождающия са народ има слабостта да са достига повече до ония неща, които бият повече на очи. Тъй вънкашната лъскавина на работите прави му най-силни впечатления. Следствието е взето вместо самата причина, отражението – вместо самата същност. Повърхните впечатления оставят и повърхни познания: а от такива познания излизат криви разсъждения. От това – и криви убеждения, които представят смешни умове.

У младите народи почти сичко върви по-скоро по подражане, отколкото по систематично изследу-

¹ В книгата е запазен автентичният език на Войникова и неговите герои – бел.рег.

вание. Много пътя най-добрите, най-нравствените начала са взети наопаки, разбрани накриво. От това вместо морал или благонравие в тях се възнездрява деморализация, разврат; вместо искреност, братска любов и привязаност – гордост, презрение и ненавист; вместо задружност и съгласие – раздор и разединение; следователно, вместо развитие – затъпление и заблуждение. А заблуждението спира напредъка на душевното развитие и образование.

Модата е зета вместо *цивилизацията*.

Действително, у тия новосвестявани народи облекеният с по модата *панталони и герок*², с часовник и *кордон*, на една ръка с преметната *паргесю*, а в другата бастунче, с ръкавици и лъскави чепици, ако знае и две-три френцики или немцики, минува за образован човек – разбрал света. Тъй и една жена, нагуздена с по модата кокошат *костум*, перест *палтон*, с изпърчени по последната мода коси – *кок* или *букли*, – с над вежди или навръх капела, с прещипнати чепички, опънати ръкавички, копринена омбрелка и покачен с дълъг *кордон* злат часовник, е съща *мадама* или *демоазела*. А мъж и жена, заловени подмисца на разход са вече върха на *цивилизацията*.

Видиш ли по модата грехи, по модата къща, покъщнина – там ти е вкарана цяла *цивилизацията*. Ако при тия чуеш, че са говори френцики или немцики, там ти е цветът на *цивилизацията*; ако ли има украсен *ала франга* салон и с клавир, там ти е тронът на *цивилизацията*. Тъй имали европейците и тъй живеели, затова и ний, за да бъдем като тях хора цивилизовани, тъй трябва да имаме и тъй да живеиме. Ама европейците знаяли да правят фабрики и да вадят

² Фрак (от немски) – бел.рег.

сякакви хубави, лъскави, красиви работи – нека ги ва-
дят, а ний ще си ги купуваме скъпо-скъпо и с тях ще
са красиви. Сетне тий знаяли да правят вапори и же-
лезни пътища – нека ги правят, а ний ще им плащаме
и ще са носим.

А в душевно отношение тази *криворазбрана цивилиза-
ция* има други хубости, други следствия: уважението
към вероизповедните обряди много пътя е заместено
с насмешни подигравки; почитта към старите –
с презрение; учтивостта към нежния пол – с безоч-
ливост; срамът – с необюздана смелост. Гражданска
добродетел, човеколюбие, братска любов, състрада-
ние, социална привързаност: сички тия са избърсани
из речника на мнимо образование. Криворазбраната
свобода на съвестта е изгонила из главата му сяко
вероизповедно и морално назигане, а софистически-
те мъдрования, кривовтълпените убеждения и съзе-
тото твърдоглавие така са укоравили сърцето му,
дето не може са откри ни най-малка нежна чувстви-
телност. От това и в него ни най-малка черта от
ония благородни чувства, които въздигат душата
до истинското образование. Да, мнимоцивилизовани-
ят е нещо повече от простотата: той сичко умее,
сичко знае; той ти говори за човеколюбие, за граж-
данска добродетел, за братска любов, за съгласие, за
единство, но без да ги сеща той сам, без да ги има на
сърцето си и без да ги върши. Сичко, що е вън от не-
говия собствен интерес, говори го само и само, за да
препоръча себе си, че умее да разсъжда, да дава мнени-
я, съвети, че знае, че е учен, образован.

Днес имаме живи примери пред очите си. Поглед-
нете ония съседни нам народности, които, при сич-
ката си политическа самостоятелност и незави-

сима самоуправност, от 30 – 40 години насам, като са били повечето слепи подражатели на вънкашната *политура* на цивилизацията, отколкото *сериозни* изследователи на нейните основни начала, не са направили никакъв успех в индустрията и въобще в промишлеността. Освен това в тях не може да се каже, че има положени здрави основи от един морален живот за една благонадеждна бъднина: деморализацията, разпръснатата чрез мнимообразовани личности в масата на народа, като заразява всяко благородно чувство, вдъхнато може от народното благочестиво предание, затрива и всяко морално наставление и поучение, което може да става било в училищата, било в черквите.

Такъв е една зараза върлува у някои млади народи, които искат да се мерят с ония от образована Европа.

При свестяването на нашата народност, от няколко време насам, тази истината зараза не закъсня да посети и нашето младо поколение именно в ония места на отечеството ни, дето са появили някои фалшиви светила от европейското просвещение. Добре е злото обвреме да се предвари. А това стои най-много в ръката на нашите избрани наставници и учители в народните ни училища – единствените ни общи заведения, дето нашите рожби могат да сдобят с добра отхрана и с народно просвещение.

Но тия наши учители и наставници малко би съдействували, ако техните поучения и наставления не би се отразявали и в самия обществен живот на народа. Нравствените поучения в черквите, назидателните сказки в читалищата, неделните училища и народното вестникарство са извикани на помощ за запазване народната маса от гореказаната зараза – *деморализацията*.

Немалко, мисля, би послужили като припаза за това зло и даваните сегиз-тогиз някои добри театрални представления с морална цел за поучаване и поправка на побърканите нрави. Действително театърът е помогнал немалко за развитието на народите, кога той е бил не само едно просто забавление и наслаждение на страстите (което, напротив, е развратявало народите, а едно общо училище, дето народът, под едно приятно забавление, може действително да намери душевна храна).

Докаато Атина и Рим слушаха героическите трагедии на техните изкусни поети, народното чувство и гражданската добродетел правеха чест на еленина, както и на римлянина. Когато обаче бакхенските комедии зеха да са заместят с разкошни представления, които нямат за цел друго, освен да ласкаят страстите и да запленяват сърцата, тяхната слава зела да помрачава. Когато Корнейл и Расин даваха храна на францушкият театър, народът във Франца чувстваше сладостта на хубавото, доброто и моралното и добиваше повече и повече морална сила за народно развитие; когато обаче поучителните комедии на Молиера зеха да са заместят със сладострастни представления и разкошни балети, моралът зе да губи своето благотворително влияние между народа и деморализацията полека-лека по-свободен вход на по-голям размер в народната маса.

При започетъка на народното развитие историческата драма и карактеристическата комедия би били в значителна полза. Историческата драма, като има за предмет да изложи на сцена героически, благотелни, народополезни дела на някои исторически личности, а най-паче от народната история, освен

що запознава зрителите с тия доблестни личности, служи още да вдъхнува благородно усещания, добродетелни понятия, човеколюбиви стремления и да покаже още някои слабости или заблуждения както: несъгласие, раздори, интриги какви погубителни сетнини произвеждат във вреда на общото добро. А карактеристичната комедия, като представя на живо образи от слаби и смешни характери, както: глупешки постъпки, несумесани наемания, съзети умове с хвърчащи идеи, фанатически предразсъдъци и проч., има за морална цел да поправи погрешките и недостатъците, вмъкнати в общезжитието – на общо или на частно, – като по един весел и смешен начин оставя да говори само поучението, което под образа на схема вътъпява най-добри впечатления.

Такъвато идея е била единствена идея, що ма е подканила да съставя някоя група исторически грами и ги изложа на сцена пред сънародниците си в Браила, Букурещ и Галац. Същата идея ма е подканила да напиша и настоящата комедия „КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ“.

В лицето на доктора **Маргариду** исках да представя като един апостол на мнимата цивилизация, която запленява слабите умове на девицата **Анка** и на майка ѝ **Злата**, слепи подражатели на модите. Като помощник негов е догадено лицето **Димитраки**, Анкин брат, превзет младеж, и с невестни мъдрувания. А в лицето на **Хагжу Коста**, Анкин баща, е представен противоположен характер, който предвижда злочестните сетнини на неразбраните глупави последователи на речената цивилизация. Такъв второстепенен характер искал съм да покажа и в лицето на **Баба Стойна**, която играе главна комична роля. А в

лицето на **Марийка** мислил съм да представя скромното българско момиче, което пази почит към майка си и има уважение към българщината. **Мимю** и неговите другари **Герги** и **Пенчю**, български младежи, любители на пиетето, немалко са увличат по проповедта на Маргариди, който ги подканя да презрат народните обичаи и хора, па да са учат на европейски. Мимю, също влюбен в лицето на Анка и подбуден от завист и отмъщение на нейния любовник Маргариди, става най-сетне героят, който заедно с другарите си, още и Димитракия и Злата, дошли вече в съзнание, убива проповедника на мнимата цивилизация, който бе докарал до обезчестение дома на Хаджи Коста. С други думи, *деморализацията, която са раздава чрез буйната невестност на младежите у един народ, може да са изгони със сваятната съзнателност тоже на младежите.*

Сполучил ли съм всичко това, или не, остава на благоразумното разсъждение на знающата наша почтена публика. Лаская са само да вярвам, че тая ми пиеса, ако не за друго, да послужи поне като за повод в избирание театрални представления, които би послужили в полза за предпазване крехките клончета на новоразцъхваното наше народно дърво срещу заразителната буйност на злите ветрове, които забейват в едва пролетното начало на народното ни процветване.

Букурещ,
23 майя 1871
Д. П. Войников

Действающи лица:

Хаджи Коста, дюкенджия, еснаф
Злата, жена му
Анка, дъщеря му
Марийка, Анкина гругарка
Баба Стойна, сватовница
Димитраки, Анкин брат
Маргариди, лекар грък
Митю, момък, залюбен в Анка
Герги и Пенчю, Митюви гругари
Райчю, слуга
Двама заптии
Една селянка

Момци, моми и други за хоро в третъмото действие,
което започва със свадба. Цигулари.

Сцената се предполага у един град в България.

ДЕЙСТВИЕ ПЪРВО

Сцената представлява къщата на Хаджи Коста. Стая, поставена с килим, надясно – менджерлик с наредени възглавници, наляво – маса и столове. Огледало и др. Вратата на стаята иде отляво; друга врата надясно води в друга стая.

ЯВЛЕНИЕ I

(Хаджи Коста с потури, ферменя, фес, седнал на менджерлика, с дълъг чибук, пуши. Злата, която му носи кафе.)

Хаджи Коста *(като поема чашията, сръбва и намусено).* Хем чувай! Ума си в главата си собирай... Толкоз пътя става ти казвам: бе *джанъм*, поостави са от тия пушини, мисли и за къщната работа; ама на кого гумаш, гуварът ако чуи, и ти же чуи. *(Посръбва.)*

Злата. То... жената кога ли е пригодила...

Хаджи Коста. Като си са захласнала подир тях... на не щеш да знаеш туй къща ли е, или курник, *анадън.му*³?

³ Разбираш ли, ясно ли е? (от турски) – бел.рег.

Кога ли же ма земат дяволите, па же ти кажа аз на тебе едни моди. (*Посрѣбва.*)

Злата. А че... модите, хаджи... нали сега светът гледа нò на друго... па и ний, езер⁴, както правят хората.

Хаджи Коста. Хората може да покачат и грънкала, па и ний не же станем маймуни, *анадѣнму?*

Злата. Ама сега не е като е'новремешно... не може без тях, хаджи.

Хаджи Коста. Не стига, дето прахосваме пари за нищо и никакви парцали, ами като са захласнете в тях пущини, па не мислите за в къщи како трябва да са наготви и онодя⁵. *Сабахлаин*⁶, токо като станете, друга работа не ви е на очи, ами рѣце ви право на пустите моди; гаче сте луди-полудели подир тях мерѣцини.

Злата. Па защо хораташ тѣй бе, хаджи, как щели сме да не гледаме и друга работа? Яли сега не ти ли донесох кафето?

Хаджи Коста. И за него трябаше два сахата да чакам, *анадѣнму?* За едение време стане, виѣ сè не сте още готови, манджата ви сè още неувряла, сè трябва да чакам. Седнем на софра, гѣщеря ни... тя сè я няма, сè има да довършва. От заран насам я няма никаква: да стане и тя с време, като сяко момиче, да земе да полей на баща си, да попримете и поочисти из къщи, да ми приготви кафето, да ми пообърши калеврите.

Злата. Новата ѝ рокля, рекох, да си я довърши по-скоро, че ще ѝ трябва за свадбата, а аз да нагледам къщната работа.

Хаджи Коста (*отвратително*). Ти ли да нагледаш къщната работа... Очите ти са изгледали, *анадѣнму?*

⁴ „Зер“ (от турски) – нали, нима – бел.ред.

⁵ Правя, върша нещо – бел.ред.

⁶ Сутрин – бел.ред.

Злата. Ам'че яли нà, кафето нали ти приготвих? Па сега ще вляза в *мутофака*⁷ да видя какво ще направя за обяд.

Хаджи Коста. А дъщеря ни, тя да не хваща къщна работа, а?

Злата. А че сега светът, хаджи, става другу: е'на майка, да речем, дето разбира от сегашното, не трябва да оставя дъщеря си на мазание, на пране, на промиване, защо че ръцете ѝ са развалят. Сетне не бива да готви, защо че от огъня лицето ѝ са разваля, упръхва. Ръцете, па и лицето на нашата Анка, каквато си е тя тъй хубавичка, трябва да бъдат сявга чисти, бели, меки като памук, па да показва е тъй, хе!... Деликатна, евгенис.

Хаджи Коста (*насмешно*). Деликатна, евгенис. Ей, сетне?

Злата. Сетне, ний е'на дъщеря имаме, хаджи, па и Господ я надарил с ангелска хубост... Нека тя гледа за себе си, па кога излезе пред хора, да бъде утъкмена и уредена най-добре, па най-новата мода, от другите моме да сочи по-горе. Езер, ний ще гледаме колко по-скъпо да я продадем.

Хаджи Коста. Я ще тъй же я развалиш ти я! С този си маймунски ум! Щяла да я продаде по-скъпо. Бе, хей, будала, хората не же гледат ней ръцете, краката, а же питат дали е изпечена на къщна работа, дали же я бъде за домашница, *анадънму*?

Злата (*смело*). Дева не же я продам в ръцете на един простак, да му слугува като робиня.

Хаджи Коста. Ами?... На какъв дявол...

Злата. Хелбетя⁸, ше си намеря аз е'но учено зетченце.

⁷ Кухня – бел.рег.

⁸ От „хелбете“ – разбира се, то се знае – бел.рег.

Хаджу Коста. Толкоз си отбрала ти... Сегашното учение, каквото го гледам аз него, не къща, ами курник биля не же може да гледа.

Злата. Ами защо харчи толкоз пари подир Димитракито ни, нали да са изучи, па да стане учен? И стана, я! Виж, като си доде от Авропата, какъв са изменил. Поприличал на френче: сякаш не е наш син. Езер, учението го искуси.

Хаджу Коста. Хилядо пъти пишман станах... проводих го, че какво? Язык за парите! Сега ми е дошел учен, че защо ми е, кога не кабули нито на чорбаджия да отиде, нито на джогеня ми да седне. Той са учи, аз харчих с ниет, че челяк же стане, а той... хаймана и половина: целий ден мутай по улиците с френциките чапкъни, *анадънму?*

Злата. Той иска при някой голям търговец...

Хаджу Коста. Големий търговец же му бѣде стегниглава, а той, не чуваш ли, не щял чорбаджия на главата си, ами да ходи по кефа си. Пустото им учение, пусто-опустяло! За него вяра, почест, срам, страх няма. Като са нарекъл еднѣж учен, па... не ще ти да знай нити за Бога, нити за вяра, *анадънму?* Токо рекли: Авропата, Авропата. Ама Авропата не гледа като тях наготово: Авропата измислила *тѳорлю бин тѳорлю марафетя*, па тѳрси като нас прости да им зема паричките, *анадънму?* Ами нашите учени какво правят? Знаят сал да ми одумват, че тѳѳ трябва, че инак трябва. Учение аз думам то, дето знай да извади някой марифет, че със него пари, да спечели, пари! *(Става.)* Дай ми тефтерите оттам.

Злата *(като му подава два-три вети тефтери).* Ами... да ни проводиш е'на фуста хумаюн.

Хаджу Коста *(доде завива тефтерите в кърпа).* Пак хумаюн... май с жени...

Злата. А че за новата рокля Анка трябва да си направи още е'на фуста, езер!...

Хаджи Коста (*сърдито*). Бе, хей, глоби, в онзи ден ви проводих един топ хумаюн, какво го сторихте? (*Вика на слугата.*) Райчо! (*Слугата идва и той, като му подава тефтерите и ключовете.*) На, да отвориш дюгения, да пометеш и да онодяш там.

(Райчо поема тефтерите и ключовете и отива.)

Злата. А че, хаджи, той хумаюн беше за друго: направихме кое чаршафи, кое ризи, кое...

Хаджи Коста. Бе вий ли?... С тези пусти моги же съборите, *анадънму*... най-големия му търговец. (*Излиза.*)

Злата (*отподире му*). Да н'забравиш хем!

ЯВЛЕНИЕ II

(Злата, сама)

Злата. Разсърди са. Ех, горко му дошло. Като са нарел мъж, па и момински баща, трябва да харчи, ам'че как? Ний е'на мома имаме, трябва да ù правим по модата грехи. Езер, тя, каквато си е т'й хубавичка, модите ù много мязат. Като са накичи, сякаш не е българка. И т'й, я! Да н'е т'й, дофтура ше ли я залюби? Той зер не е прост човек, отбира от хубавото. Мене Анка ми е деликатна, евгенис, затуй той си я обикна дотолкоз, умира за нея! Хеле пък сега да я види с новата рокля, по най-новата мода, да си тури и капелото, още толкоз ще влезе в очи му. Нали ми казва той мене: „Тебе Анка ти мяза на съща вранцузойка, като за нея момък няма в града ви“. И няма я! Наште момци... никакви, проста-ци... Зная аз... Баща ù нека са одумва, кой ли ше го слуша?! Горко му дошло!

ЯВЛЕНИЕ III

(Злата, Анка)

Анка (като сочи новата си рокля, с която е облечена). Свърших си я, мане. Я, я виж!

Злата (ухилено). А! Каква хубавичка! (Поизгледва я изотзад.) Колко добреж ти стои! Досуц друга та показва.

Анка (весело). Нели? (Разхожда са подчотрено⁹.)

Злата (като я изгледва отгоре до долу). Бравос. Иди речи, че си българка. Де!... Никак... изляна, изкована вранцузойка. Добре казва дофтура.

Анка (наперено). Сега да ма види тъй...

Злата. Много ще ти са радва: той та обича.

Анка. Да си туря капелината, по-добре ще покаже. (Туря си капела и гледа са на огледалото.) Я виж сега, мане!

Злата. Сега сякаш че си дошла от Аропата, съща мандама. Бравос! Нека са пукаат гушманките! Утре тъй да отидеш на свадба, хем чу ли?

Анка. То са знай. От таз мода още няма никоя...

⁹ Наперено, надуто – бел.рег.

